

SADRŽAJ

I

Pisma iz Kalgarija	7
--------------------------	---

II

Dva jezika	45
Depresija u Kalgariju	53
Imigrant.	59
Igre	67
Himna	72
Život u Kanadi	79

III

Kapučino u Beogradu	89
Posmatranje oblaka	93
Bez vida u Berlinu	98
Očeve ruke	103
Glasovi.	107
U Jerusalimu	112
Oproštaj od Balkana	117

IV

Dijaspora i identitet	123
Blato i sneg	128
Iščezavanje	132
Stvari koje se ne pominju	137
Prvi jezik, druga zemlja	141
Granice	153
Put prema celini	160
Književni festival u Montrealu	164

V

Seno za sina	173
D. A. B.	184
Novovalne pouke	195
Ostrva: senke, snovi i java	201
Zemun	210
Autorova beleška	215
Biografija autora	217

PISMA IZ KALGARIJA

1. *Samoća*

Kada sam pre godinu dana došao u Kalgari i počeo da upoznajem ovdašnje pisce, neprekidno sam – kao svaki čovek koji želi da uči – postavljao najraznovrsnija pitanja. Ubrzo se pokazalo da, bez obzira na razlike u stvaralačkim poetikama, postoji nešto zajedničko za sve moje nove kanadske poznanike. Naime, niko od njih nije uspeo jednostavno da odgovori na moje sasvim jednostavno pitanje: šta i ko je Kanadanin? Obično govorljivi i spremni da pomognu, nakon tog pitanja počinjali su da zamuckuju, da se nelagodno smeškaju ili zapliću u dugačke monologe, preopterećene istorijskim, kulturnim i sociološkim činjenicama.

Podsetilo me je to na vreme od pre nekoliko godina, u Beogradu, kada smo na isti način, bar neki od nas, pokušavali da odgovorimo na podjednako jednostavno pitanje: šta i ko je Jugosloven? Reči su nas tada izneveravale, rečenice se mrsile, objašnjenja se raspadala ne uspevajući ništa da objasne.

Danas, posle godinu dana provedenih na kanadskom zapadu, čini mi se da znam ili da bar naslućujem odgovor na prvo pitanje. Taj odgovor proističe iz

onoga što je zapisano u kanadskoj književnosti, premda nema sumnje da se odnosi i na kanadsku stvarnost. Piscima izmišljaju život, neko će reći, ali svaki od tih izmišljenih života ipak je odraz na ogledalu stvarnosti. Ogledalo je ponekad krivo, ponekad zatamnjeno, ali uvek prisutno. Ne može se pisati o nečemu što se ne zna.

Ukratko: Kanađanin je samoća. Ova definicija proističe iz naslova romana *Dve samoće* (1945) u kojem se govori o odnosu između Kanađana francuskog i engleskog porekla. Autor, Hju Maklenan, imao je na umu Rilkeove stihove: „Ljubav se sastoji u tome da dve samoće štite, dotiču i pozdravljaju jedna drugu.” Kanadski romanopisac je, svesno ili nesvesno, izostavio treću kanadsku samoću, Indijance, a tokom poslednjih dvadesetak godina tim samoćama pridružile su se i druge.

U decenijama posle Drugog svetskog rata, zahvaljujući useljenicima koji su pristizali sa svih strana sveta, Kanada je praktično prestala da postoji kao bikulturalna zemlja. Čuveni Zakon o očuvanju i poboljšanju multikulturalizma u Kanadi, usvojen u leto 1988, samo je potvrdio tu činjenicu, odnosno, potvrdio pravo svake etničke grupe na sopstvenu samoću. Drugim rečima, taj zakon potvrđuje da, kako kaže Džoj Kogava, kanadska spisateljica japanskog porekla, „Kanađanin je crtica”, povlaka između dve odrednice koje se nikada ne dotiču.

Politika multikulturalizma je i dalje jedna od „vrućih” tema među kanadskim piscima. Sklon sam da prihvatim stav prema kojem je multikulturalizam dobar ukoliko vodi nekom zajedničkom cilju, pa i

zajedničkom identitetu. Ukoliko postoji samo zbog toga da bi podržao nepromenljivost brojnih etničkih samoća, onda preti da se pretvori u paklenu mašinu koja jednom, kad-tad, mora da eksplodira.

Tu se, valjda, krije odgovor na moje drugo pitanje, u toj eksploziji. A Rilke je, po običaju, bio u pravu: tamo gde nema ljubavi, ostaju izdvojene samoće, a tamo gde samoće stoje same za sebe, ne postoji ništa. Samo velika praznina. Zbog toga, valjda, moji kanadski poznanici zamuckuju. Zamuckujem i ja. I svako od nas ostaje u svojoj samoći.

2. Biblioteka

Za nekoga ko je, poput mene, rastao rastrzan između ljubavi prema knjigama i straha od bibliotekarki, ovdašnje biblioteke pružaju rajsko utočište. Iako ni biblioteke u Beogradu nisu više kao što su nekada bile, u mnogima je pristup knjigama ograničen, a bibliotekarke, poput proročica, određuju ko će šta uzeti za čitanje. Diktat nad ukusom i sputavanje mogućnosti uvek su pouzdani znaci da nešto ne valja u sistemu u kojem čovek živi. Ali, ovo nije zapis o političkim implikacijama slobodnog pristupa knjigama, jer knjige mogu da budu svima dostupne, kao ovde, a da nešto u sistemu ipak ne valja.

Ovo je, zapravo, zapis o strasti. Svako prisećanje na neprikosnovenu moć bibliotekarki tera me da se uputim u ovdašnju univerzitetsku ili gradsku biblioteku, gde satima kružim između polica sa knjigama, uživajući u potpunosti slobodi izbora. Univerzitetska

biblioteka mami me slobodnim pristupom ukoričnim tomovima brojnih novina i časopisa, ali pravo područje moje strasti je gradska biblioteka koja, sa petnaestak ogranaka povezanih u jedinstvenu mrežu, polazi od načela da je biblioteka mesto za celu porodicu. I premda se „akademski” deo mog duha ponekad pobuni kada posmatra decu koja se valjaju po podu ili trče između polica, shvatam da nema boljeg načina da se, u vreme kompjutera i interneta, razvije ljubav prema knjizi.

Kod nas je odlazak u biblioteku najčešće bio povezan sa mržnjom prema lektiri, a retko kada sam u biblioteci video dete predškolskog uzrasta. Stoga učutkavam mrzovoljni „akademski” deo, hvatam decu za ruke i pretvaram odlazak u biblioteku u ono što doista treba da bude – porodični doživljaj. I dok deca preturaju po knjigama, slikovnicama i stripovima, nastavljam sa svojom strasnom potragom u nekom drugom ćošku ili na drugom spratu.

Tako sam jednom prilikom u Centralnom odeljenju nabasao na deo posvećen književnostima na drugim jezicima. Šarenilo jezika odražavalo je šarenilo porekla stanovnika Kalgarija, ali ja sam se, kao pas tragač, odmah uputio prema poslednjim policama, tamo gde je, pod slovom epsilon, trebalo da se nalazi jugoslovenska književnost. Međutim, nije je bilo. Naravno, dok ja i dalje živim između jave i snova, neko je u toj biblioteci savladao stvarnost i podelio njihovu kolekciju na srpsku i hrvatsku književnost. U redu, pomislio sam, od stvarnosti se ne može pobeći, ali onda ću ih bar uhvatiti u nekoj grešci.

Na policama pod oznakom „Hrvatska književnost” – uz trotomnu *Istoriju Komunističke partije*

Hrvatske, Križmanovu knjigu *Ustaše i Treći Rajh* i nekoliko Titovih dela – pronašao sam samo jednu grešku. Komentari sarajevske Hagade, koje je napisao Eugen Verber, vojvođanski Jevrejin i žitelj Beograda, sigurno ne spadaju na te police. Pretpostavljam da neko nije hteo da poveže Sarajevo sa Srbijom, čak ni kada je reč o staroj jevrejskoj knjizi. Nasuprot tome, na policama sa srpskom književnošću bilo je nago-milano sve ostalo što je nekada činilo jugoslovensku književnost, uključujući Kardelja, Kocbeka i Sinana Hasanića. Neko je, uzgred, presudio i jednoj našoj večnoj polemici i svrstao Andrića među srpske pisce.

Bibliotekarka je ljubazno saslušala moje primedbe, zapisala nešto u svoju svesku i posavetovala me da joj se ponovo obratim za dva-tri meseca. „Imate li još neko pitanje?” rekla je. Upitao sam koliko knjiga smem odjednom da pozajmim. Bibliotekarka je načas zastala, kao da ne zna odgovor, i na kraju rekla: „Devedeset i devet.” I dalje mislim da je izmislila tu brojku, ali ja sam uporan. Ovih dana otići ću u biblioteku sa korpom za veš i proveriti da li je govorila istinu.

3. Šinuk

Morao sam da dođem u Kalgari da bih čuo za vetar zvani šinuk. Doduše, nema ničeg neobičnog u tom neznanju. Da bi neko, na primer, doznao šta znači košava, morao bi da dođe u Beograd. Ali sada, ovde, uprkos nostalgiji koju svaki došljak mora da oseća, priznajem da bih između ta dva vetra izabrao šinuk.

Šinuk je suv i topao vetar koji se spušta niz planinsku padinu i duva preko ravnice u njenom podnožju.

Takvi vetrovi, sa meteorološke tačke gledišta, postoje svugde u svetu. U Nemačkoj ga nazivaju fen, u Libiji je gibli, u Argentini sonda, u Kaliforniji santa ana. Ovde ga zovu i „žderač snega”, jer pod naletima toplog vazduha sneg nestaje kao rukom odnesen.

Vetar šinuk je dobio ime po indijanskom plemenu Šinuk koje je nekada živelo duž reke Kolumbije, pogotovo oko njenog ušća u okean. Glavna životinja u njihovoj mitologiji bio je losos, a poznati su i po duhovnoj potrazi u koju su odlazili svi mladići i poneka devojka. Sami, prepušteni prirodi, tragali su za duhovnim čuvarima od kojih su dobijali lovačke, isceliteljske i druge moći, i učili tradicionalne pesme i igre.

U prvi mah, naziv šinuk je pripisan toplom, vlažnom vetru sa Pacifika, koji je dolazio iz pravca šinučkih staništa oko ušća reke Kolumbije. Tek kasnije je isti naziv pripisan vetru koji osećam u Kalgariju. Ovdašnji šinuk je, zapravo, dete prvog šinuka. Naime, kada se taj topli pacifički vetar uspne uz zapadne padine Stenovitih planina, deo njegove vlage se kondenzuje i on prelazi na istočnu stranu kao još topliji i suvlji vetar. Kada stigne do ravnice, on potiskuje podjednako suv, premda veoma hladan kontinentalni vazduh. Temperatura tada skače munjevitom brzinom, sneg se topi a led puca, i u toku nekoliko sati Kalgari prelazi iz duboke hladnoće u umerenu, gotovo prolećnu blagost.

Ponekad, doduše, granica između šinuka i kontinentalnog vazduha nije toliko postojana, što izaziva veoma brze oscilacije u temperaturi. Tako može da se desi da temperatura skoči preko dvadeset stepeni za manje od petnaest minuta.

U svakom slučaju, stanovnici Kalgarija su zahvalni na postojanju te prirodne alhemije. Kada napada sneg i temperatura se obruši na tridesetak stepeni ispod nule, pomisao na šinuk čini sve podnošljivijim. U vremenu u kojem živimo svaka uteha, pa i klimatska, uvek je dobrodošla. A odnedavno, bar u slučaju šinuka, ona za mene znači mnogo više.

Naime, pre nekoliko dana pročitao sam slikovnicu pod naslovom *Šinuk*. Šinuk je bila prelepa indijanska devojka koja je volela Crvenog Orla. Kada je Crveni Oreo otišao na ratnu stazu, Šinuk je imala viziju u kojoj je videla kako on gine. Tada je iščezla. Na nebu su počeli da se gomilaju tamni oblaci i ljudi su se uplašili da im pretil katastrofa. Iznenada, iz tog tamnog neba počeo je da duva topao vetar i ljudi su u njemu prepoznali dah lepe Šinuk. I od tada, svaki put kada se Šinuk sretne sa Crvenim Orlom, visoko u planinama, gde borave indijanske duše, topao vetar njihove ljubavi spušta se na ljude u ravnici i pomaže im da prebrode zimske nedaće.

Ko još danas veruje u ljubav? Sve je razum, matematika, logika i psihologija. Zato šinuk i priča o njegovom nastanku pružaju dvostruku utehu. I dvostruku nadu da svet, nakon svega, ipak može biti bolji.

4. Pismo, glas

Nedavno me je prijatelj iz Vankuvera, takođe iseljenik iz naših krajeva, zamolio da mu više ne pišem pisma. „Za novog došljaka”, rekao je, „nema ništa strašnije od pisma koje se nazire u poštanskom san-